

УДК 94 (32)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2\(32\)-1128-1136](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2(32)-1128-1136)

Костючок Петро Леонтійович кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри етнології і археології, факультет історії, політології і міжнародних відносин, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, тел: (0342) 59-61-87, [https:// orcid.org/0000-0001-8719-8723](https://orcid.org/0000-0001-8719-8723)

Солонець Ірина Федорівна кандидат історичних наук, доцент кафедри етнології і археології, факультет історії, політології і міжнародних відносин, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, тел: (0342) 59-60-40, <https://orcid.org/0000-0003-1853-4652>

Щербін Лілія Василівна кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії, факультет історії, політології і міжнародних відносин, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, [https://orcid.org/ 0000-0002-4456-6597](https://orcid.org/0000-0002-4456-6597)

ЄГИПТОЛОГІЧНІ СТУДІЇ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ САЛІМИ ІКРАМ

Анотація. У статті здійснено аналіз діяльності професора єгиптології, археолога Саліми Ікрам. Після навчання в коледжі Брін Мор, вона отримала ступінь магістра з музеології та єгипетської археології та докторську ступінь з єгипетської археології в Кембриджському університеті. Її шлях до єгиптології був результатом поєднання природного інтересу, освіти та практичного досвіду. С. Ікрам – відома пакистанська єгиптологиня, спеціалістка з давньоєгипетської археології, релігії та муміфікації, авторка наукових монографій та статей. С. Ікрам викладає в Американському університеті в Каїрі. Науковиця – учасниця численних археологічних експедицій, працювала в багатьох давньоєгипетських некрополях, зокрема в Долині царів і Саккарі. С. Ікрам читає лекції про свої дослідження у провідних університетах світу, музеях.

Будучи засновником проекту «Мумії тварин» у Єгипетському музеї в Каїрі, вона стала одним із відомих дослідників єгипетської похоронної археології. С. Ікрам є провідним експертом у вивченні процесів муміфікації людей і тварин у стародавньому Єгипті. Співпрацюючи з іншими вченими, вона проводила реконструкцію методів бальзамування. С. Ікрам зробила значний внесок у дослідження стародавнього Єгипту, особливо у сфері муміфікації, археозоології, повсякденного життя. Її роботи не тільки важливі для єгиптології,

розповідають про єгипетську культуру, економіку та стосунки між людьми та тваринами, про мінливе середовище Єгипту. а й допомагають популяризувати єгиптологію серед широкої аудиторії через книги, лекції та телевізійні проекти.

Вона активно працює над популяризацією науки, регулярно бере участь у телевізійних програмах, дає інтерв'ю для міжнародних видань і новинних агенцій. Саліма Ікрам також часто консультує документальні та художні фільми.

Ключові слова: єгиптологія, Саліма Ікрам, муміфікація, стародавній Єгипет.

Kostyuchok Petro Leontiyovych candidate of historical sciences, associate professor, professor of the Department of Ethnology and Archaeology, faculty of history, political science and international relations, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, tel.: (0342) 59-61-87, <https://orcid.org/0000-0001-8719-8723>

Solonets Iryna Fedorivna PhD in History and Ethnology, Associate Professor Department of Ethnology and Archeology, Faculty of History, Politology and International Relations, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, tel.: (0342) 59-60-40, <https://orcid.org/0000-0003-1853-4652>

Shcherbin Liliia Vasylivna candidate of historical sciences, associate professor, associate professor of the Department of World History, faculty of history, political science and international relations, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, [https:// orcid.org/ 0000-0002-4456-6597](https://orcid.org/0000-0002-4456-6597)

EGYPTOLOGY STUDIES IN THE SCIENTIFIC HERITAGE OF SALIMA IKRAM

Abstract. The article analyzes the activities of professor of Egyptology, archaeologist Salima Ikram. After studying at Bryn Mawr College, she received an MA in museology and Egyptian archeology and a PhD in Egyptian archeology from the University of Cambridge. Her path to Egyptology was the result of a combination of natural interest, education and practical experience. S. Ikram is a famous Pakistani Egyptologist, specialist in ancient Egyptian archaeology, religion and mummification, author of scientific monographs and articles. S. Ikram teaches at the American University in Cairo. The scientist is a participant in numerous archaeological expeditions, worked in many ancient Egyptian necropolises, in particular in the Valley of the Kings and Saqqara. S. Ikram gives lectures about his research in the world's leading universities and museums. As the founder of the «Animal Mummies» project at the Egyptian Museum in Cairo, she became one of the famous researchers of

Egyptian funerary archaeology. S. Ikram is a leading expert in the study of human and animal mummification processes in ancient Egypt. Collaborating with other scientists, she reconstructed embalming methods. S. Ikram made a significant contribution to the study of ancient Egypt, especially in the field of mummification, archaeozoology, and everyday life. Her works are not only important for Egyptology, they tell about Egyptian culture, economy and relations between people and animals, about the changing environment of Egypt. and help popularize Egyptology among a wide audience through books, lectures, and television projects.

She actively works to popularize science, regularly participates in television programs, gives interviews for international publications and news agencies. Salima Ikram also frequently consults on documentaries and feature films.

Keywords: Egyptology, Salima Ikram, mummification, ancient Egypt.

Постановка проблеми. Сучасна єгиптологія переживає чергове піднесення, яке пов'язане з новими археологічними відкриттями, зростанням кількості розкопок, спільними проєктами науковців [1], використанням цифрових інструментів. Важливим аспектом історії досліджень єгипетської цивілізації є вивчення досягнень відомих науковців.

Особливе місце у сучасній єгиптології належить Салімі Ікрам – професору єгиптології, учасниці археологічних розкопок, засновниці і співдиректору проєкту мумій тварин. Її називають найвідомішою жінкою у світі єгипетської археології. Сама С. Ікрам у соціальних мережах пише про себе як «професор єгиптології в Американському університеті в Каїрі, польовий археолог, дослідник музеїв і міжнародний запрошений спікер» [2]. Доктор Саліма Ікрам – професор, археолог, письменник і шукач пригод упродовж усього життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність та наукові дослідження С. Ікрам є маловивченими в українській історіографії, проте її дослідження та коментарі щодо нових археологічних знахідок з історії стародавнього Єгипту періодично висвітлюються в українських ЗМІ.

Мета статті – проаналізувати науковий доробок Саліми Ікрам, внесок у розвиток сучасної єгиптології.

Виклад основного матеріалу. Саліма Ікрам – відома єгиптологиня, професорка Американського університету в Каїрі, фахівчиня з муміфікації, поховальних традицій та зоології стародавнього Єгипту. Вона є однією з провідних дослідників у галузі біоархеології та музеології, авторкою численних наукових праць і книг про давньоєгипетську цивілізацію.

Саліма Ікрам народилася 17 травня 1965 р. у Лахорі, Пакистані. Подарована на восьмий день народження батьками книга Time Life про стародавній Єгипет зацікавила дівчинку історією стародавніх єгиптян. Поїздка у Каїр у віці 9, 5 років, екскурсія по визначних історичних місцях Єгипту посилила інтерес

до єгиптології. Під час відвідування Єгипетського музею у Каїрі, побачивши статуї Рахотепа (верховний жрець Ра, принц IV династії) і його дружини Нюфрет (знайдені у 1871 р. французьким єгиптологом О. Марієтом), «подумала, що вони справжні, і вирішила, що знайшла «своїх» людей і стане єгиптологом» [3]. Також її вразила експозиція фараона Тутанхамона, заінтригував той факт, що будучи її однолітком, він став правителем. Сім'я С. Ікрам підтримувала її зацікавлення історією єгипетської цивілізації.

У 1982–1985 рр. С. Ікрам вивчала єгиптологію та археологію в коледжі Брін Мар – приватному жіночому гуманітарному коледжі у Брін-Марі у штаті Пенсільванія (США), отримала ступінь бакалавра з класичної та близькосхідної археології та історії.

Навчаючись у Кембриджському університеті (1986–1987 рр., 1989–1993 рр.), отримала ступінь магістра з музеології та єгипетської археології та докторську ступінь з єгипетської археології. Її кандидатська дисертація мала назву «Вибір шматків: виробництво м'яса в Стародавньому Єгипті» [4].

У своїх інтерв'ю науковиця часто розповідає про своє навчання, шлях єгиптолога, наголошуючи на важкій праці, вдачі та наполегливості. Професором і наставником у Єгипті С. Ікрам стала Файза Хайкал, яка була серед перших єгиптянок, яка отримала ступінь єгиптолога не лише в Єгипті, але й в Оксфорді.

С. Ікрам живе в Каїрі та викладає єгиптологію та археологію в Американському університеті в Каїрі, де вона є професором єгиптології. На сьогодні С. Ікрам є єдиною пакистанською жінкою-археологом, яка працює в Єгипті. Серед наукових інтересів вченої поховальна археологія, повсякденне життя єгиптян, археозоологія, наскельне мистецтво, культурна спадщина та музеологія, експериментальна археологія, етноархеологія, біоархеологія.

С. Ікрам викладає курси «Матеріальна культура: розгляд артефактів у контексті», «Дослідницький семінар: Дизайн дослідження та написання», «Вступ до єгипетської архітектури», «Мистецтво та архітектура Стародавнього Єгипту II», «Культура та суспільство Стародавнього Єгипту», «Вибрані теми з управління культурними ресурсами та музеології», «Смерть та поховання в Стародавньому Єгипті», «Культ та суспільство Стародавнього Єгипту» [5].

У 2017 р. Ікрам була запрошеним професором Єльського університету на осінній семестр, де викладала курси «Смерть і поховання», «Їжа і напої в Стародавньому Єгипті».

Серед відзнак С. Ікрам нагорода за досконалість у дослідженні Американського університету в Каїрі (2006), нагорода Іспанського географічного товариства за дослідження (2013). У 2017 р. вона була обрана до Американської академії мистецтв і наук як міжнародний почесний член.

С. Ікрам брала участь у багатьох важливих археологічних місіях, зокрема, проєкт KV63 (Долина Царів) – директор розкопок нововідкритої гробниці

Аменмесса; проєкт Джехути – дослідження поховань у Фівах; оазис Харга – керівництво археологічними розкопками та вивчення давньоєгипетських маршрутів і поселень; дослідження поховальних комплексів у Абідосі та Саккарі – аналіз мумій, поховальних звичаїв та археологічних знахідок [6].

С. Ікрам є однією з головних світових експертів із муміфікації. Муміфікація, штучне збереження тіла людини чи іншої тварини, є характерною рисою давньоєгипетської культури. С. Ікрам провела численні дослідження, зокрема відтворення давньоєгипетських методів муміфікації шляхом експериментів; дослідження мумій тварин, які були частиною релігійних культів; вивчає муміфіковані залишки у Долині Царів, Абідосі, Саккарі та інших місцях; співпрацює з музеями та науковими інститутами над аналізом мумій за допомогою сучасних методів, таких як КТ-сканування та ДНК-аналіз. Її праці стали основними джерелами для вивчення ритуальної ролі тварин у давньоєгипетському суспільстві.

С. Ікрам досліджує використання тварин у давньоєгипетському суспільстві. Вона була археозоологом у багатьох міжнародних експедиціях, вивчаючи залишки тварин, їхню роль у релігії, харчуванні та економіці стародавнього Єгипту. Важливі проєкти «The Dog Catacombs at North Saqqara» – дослідження великого некрополя собак у Саккарі; «Tutankhamun's Sticks and Staves» – дослідження дерев'яних артефактів і поховального інвентарю Тутанхамона, дослідження ібісів і бабуїнів у поховальних катакомбах, що допомагає зрозуміти роль священних тварин у давньоєгипетській релігії.

С. Ікрам є співдиректором проєкту мумій тварин у Єгипетському музеї, стала провідним експертом з мумій тварин. Поєднуючи інтерес і розуміння минулого з пристрастю зберегти його для майбутнього, вона досліджує, популяризує маловідомий світ мумій тварин. Крім авторитетних праць «Божественні створіння», «Мумія в Стародавньому Єгипті», «Гробниця в Стародавньому Єгипті», «Смерть і поховання в Стародавньому Єгипті», вона написала кілька дитячих книжок, багато одноосібних та колективних монографій, наукових статей [7].

На думку С. Ікрам, попри те, що для більшості людей мумії є синонімом Єгипту, менш відомо, що стародавні єгиптяни муміфікували тварин. Для стародавніх єгиптян акт муміфікації гарантував, що тіло істоти буде збережено назавжди, і таким чином надавав йому потенціал для вічного життя. Упродовж історії мумії тварин та мумії людей не мали великої цінності як артефакти. У своїх дослідженнях науковиця наводить факти, як мумії використовували як баласт для кораблів, як добриво, як паливо та як ліки в порошковій формі. Незважаючи на ці перипетії, багато мумій тварин збереглися, є цінними джерелами інформації про культуру та навколишнє середовище стародавнього Єгипту.

Вчена твердить, що тварини відігравали вирішальну роль в історії людства, взаємодія між людьми і тваринами може впливати на навколишнє середовище, і навпаки. У давньоєгипетській долині Нілу тварини, крім забезпечення їжею, транспортом, сировиною, спілкуванням і розвагами, відігравали ключову роль у релігії. Таким чином, вони надихнули божественну іконографію та мову та служили як проявами, так і жертвами богам. Тварини зіграли певну роль у визначенні культурної ідентичності та світогляду у стродавньому Єгипті. Мумії тварин розповідають про те, як стародавні єгиптяни думали про тварин і про те, як вони бачили світ. Домашніх тварин любили і оберігали, щоб душі тварин і їхніх власників могли поєднатися назавжди [8].

Ці мумії тварин також відігравали значну роль в економіці, оскільки ця практика залучала храмовий персонал, який доглядав за тваринами, добував їх, муміфікував їх, і інші люди також могли добувати тварин. Крім того, потрібно було отримати натрон, смоли, олії та бинти, а також керамічні судини та труни для істот. Таким чином, торгова мережа з величезними економічними наслідками залежала від цієї практики.

Наукові дослідження С. Ікрам про муміфікованих і збережених тварин у некрополях Єгипту періоду Птолемеїв документують деякі аспекти церемоніальних і релігійних практик стародавніх єгиптян, але вивчення цих останків тварин надає розуміння місцевого середовища, в якому жили тварини та люди, має значення як для розуміння біогеографії збережених видів [9].

Археологічні розкопки в 2019 р., проведені єгипетською місією під керівництвом М. Мегахед в північно-східній частині королівського кладовища короля Джедкаре в південній Саккарі, виявили гробницю мастаби Хуві, високопоставленого чиновника, який служив секретарем фараона Джедкаре під час пізньої П'ятої династії (бл. 25 століття до н. е.) [10]. Знахідка останків муміфікованого тіла Хуві змінила розуміння технології муміфікації Стародавнього царства, це рідкісний приклад мумії цього періоду.

Науковиця долучилися до експертизи двох давньоєгипетських дитячих мумій в Художньому музеї Тартуського університету (Естонія), яка є прикладом масштабної роботи міждисциплінарної групи експертів з вивчення останків за допомогою найновіших аналітичних методів [11].

Разом з відомими вченими С. Ікрам написала «Історію всесвітньої єгиптології» про дослідження стародавнього Єгипту за останні 150 років різними державами та інституціями [12].

У дописах у соціальних мережах С. Ікрам ділиться специфікою досліджень, робочою атмосферою археологічних експедицій, висвітлює процес написання наукових праць: «Працюємо над публікацією KV63. Перечитуємо Отто Шейдена і мої нотатки дивовижні, оскільки вони яскраво називають пам'ять про події 2006 р., коли шахту гробниці вперше очистили, і ми побачили всередині

кімнати, наповнені горщиками та гробами... Але, чому так важко писати? Дослідження – це так весело, копати – найкраще, але писати з нотатками – це вбиває» [13].

Науковиця читає лекції в університетах і музеях, зокрема у Музеї Метрополітен (Metropolitan Museum of Art), Британському музеї (British Museum), Національному археологічному музею у Лісабоні, Кембриджському, Брістольському, Каліфорнійському та багатьох інших університетах та музеях. С. Ікрам – учасниця багатьох наукових заходів, конференцій, конгресів, семінарів. Вона – рецензент наукових журналів, грантових програм.

С. Ікрам консультує, організовує і курує виставки, конференції, є директором проєктів, стипендіатом програм. У 2012 р. була співорганізатором Першої міжнародної конференції з давньоєгипетських колісниць.

Для Kemet Klub, який співпрацює з єгиптологами, прочитала кілька онлайн-курсів. У курсі «Що їли та пили фараони та їхні піддані, щоб вижити, святкувати та славити богів?» С. Ікрам доводить, що їжа має вирішальне значення не тільки для виживання людини, а є рушійною силою у формуванні культури чи релігії та ідентифікації народу. Науковиця розвідала про збережені археологічні докази єгипетських звичок харчування, їжі та напоїв, якими насолоджувалися в повсякденному житті, а також про частину спеціальних урочистостей, про доступні інгредієнти, їх приготування та про те, що різні моделі споживання розкривають різні соціально-економічні та релігійні групи в Стародавньому Єгипті, про харчові звички. У серії лекцій про красу у Стародавньому Єгипті дослідниця розглядає питання самозбереження, ідентичності та одягу, коштовності, косметики та аксесуарів, які були використані для їх моди, особистої гігієни [14].

Також Саліма Ікрам проводить єгиптологічні тури для археологічних і культурних подорожей Far Horizons і тури по стародавньому світу.

С. Ікрам – публічна історикня, має власний сайт [15], сторінки у соціальних мережах, активно присутня у ЗМІ, публікуючи статті про єгиптологію в Egypt Today і National Geographic, для журналу сучасної єгиптології «Kmt». С. Ікрам знімається в документальних серіалах і спеціальних випусках для PBS, Channel 4, Discovery Channel, History Channel, National Geographic Channel, Netflix, BBC, знялася в більш, ніж 30 документальних і спеціальних фільмах, присвячених Єгипту, пірамідам, муміям та муміям тварин. Вона також була радником у фільмі Universal Pictures «Мумія» (1999), знялася у фільмі 2020 р. «Луксор» (реж. Зейна Дурра). С. Ікрам консультувала знімальну групу фільму «Олександр» (2004) режисера О. Стоуна, допомагаючи у відтворенні історичних деталей, зокрема поховальних звичаїв, культури та артефактів епохи Олександра Македонського.

Доктор С. Ікрам пишається співавторством і зйомками в фільмах «Олександр, створення бога» і «Могила Саккари». Дослідниця емоційно

анонсувала вихід фільму про Олександра Македонського: «Ну що, мої дорогі. Якщо хтось такий же одержимий Олександром Великим, як і я, варто подивитися: Олександр: творення бога на Netflix. Він був найдивовижнішою людиною. Буцефал похований в Пакистані, а його гробниця шанувалася до (а може й досі) з часів античності. Олександрові вдалося підкорити величезні території відомого світу, поважати ідеї та релігії корінних народів, об'єднати різноманітних людей. ... він був дивовижно візіонерським лідером, вірним другом, шанувальником шляхетності, чудовим солдатом та піднесеним інтелекту. Яка дивовижна людина, та така, що рідкість в історії!!!» [16].

Горизонт очікувань майбутніх досліджень С. Ікрам – розкопати та вивчити непорушений некрополь тварин, людей, будинки Стародавнього Царства Єгипту, написати серіал арабською [17].

Висновки. Таким чином, С. Ікрам є однією з провідних сучасних єгиптологів, фахівчиною з муміфікації, археозоології та поховальних практик стародавнього Єгипту. Вона зробила значний внесок у вивчення давньоєгипетської спадщини, а також у збереження та популяризацію археологічних знахідок, історії та культури стародавнього Єгипту. Саліма Ікрам є прикладом вченого, який не лише глибоко занурений у дослідження, а й активно ділиться знаннями з широкою аудиторією. Завдяки своїм археологічним розкопкам, науковим публікаціям, викладацькій діяльності та участі в документальних фільмах, вона стала одним із найвпізнаваніших єгиптологів у світі.

Література:

1. Bednarski A, Dodson A, Ikram S, eds. *A History of World Egyptology*. Cambridge University Press; 2021. <https://www.cambridge.org/core/books/a-history-of-world-egyptology/16A887DB182571DD4804D08C9D160CBC>
2. Salima Ikram-Egyptologist <https://www.facebook.com/share/18GMuCoXig/>
3. Lovari L. Passione, duro lavoro e anche un po' di fortuna nella vita dell'egittologa Salima Ikram URL: https://www.anubi.org/passione-duro-lavoro-e-anche-un-po-di-fortuna-nella-vita-dellegittologa-salima-ikram/?fbclid=IwY2xjawlUtbllHRuA2FlbQlXMQABHqkV34gABx_ytsH WYBhKUd9aeOvVNYjlR26ryBOGd78w6zXmHNKyHcNyJQ_aem_Y6OYftAHSs0v7aB8
4. Salima Ikram URL: <https://www.aucegypt.edu/fac/salimaikram>
5. Salima Ikram URL: <https://www.aucegypt.edu/fac/salimaikram>
6. Salima Ikram URL: <https://www.aucegypt.edu/fac/salimaikram>
7. Salima Ikram URL: <https://www.aucegypt.edu/fac/salimaikram>
8. Salima Ikram URL: <https://www.aucegypt.edu/fac/salimaikram>
9. Woodman, N., Ikram, S. & Rowland, J. Environmental implications of Ptolemaic Period rodents and shrews from the Sacred Falcon Necropolis at Quesna, Egypt (Mammalia: Muridae and Soricidae). *BMC Ecol Evo* 22, 148 (2022). <https://doi.org/10.1186/s12862-022-02101-x>
10. Ikram, S, Vymazalová, H, Hashesh, Z, Gabr, A, Quiles, A and Megahed, M (2023) Pushing boundaries: Old Kingdom mummification revised. *Journal of Archaeological Science Reports* 52, 104272. <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2023.104272>
11. Oras E, Anderson J, Tõrv M, Vahur S, Rammo R, Remmer S, et al. (2020) Multidisciplinary investigation of two Egyptian child mummies curated at the University of Tartu Art Museum, Estonia (Late/Graeco-Roman Periods). *PLoS ONE* 15(1): e0227446. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0227446>

12. Bednarski A, Dodson A, Ikram S, eds. *A History of World Egyptology*. Cambridge University Press; 2021. <https://www.cambridge.org/core/books/a-history-of-world-egyptology/16A887DB182571DD4804D08C9D160CBC>
13. Salima Ikram-Egyptologist <https://www.facebook.com/share/18GMuCoXig/>
14. Kemet Klub. URL: <https://kemetklub.co.uk/about-us/>
15. Salima Ikram URL https://www.salimaikram.com/?fbclid=IwY2xjawIWomlleHRuA2FlbQIxMAABHUXacDVHM-vh4NdAStSFj-WLBgX5cbExDZ9fYJ28qCo_MqIwI3EnrFc4mg_aem_U-8ZCGh3Kn3aZurMbhQ9qQ
16. Salima Ikram-Egyptologist <https://www.facebook.com/share/18GMuCoXig/>
17. Marranca R. The Larger-than-Life Story of the Egyptian Mummy: An Interview with Dr. Salima Ikram. URL: https://popular-archaeology.com/article/the-larger-than-life-story-of-the-egyptian-mummy-an-interview-with-dr-salima-ikram/?fbclid=IwY2xjawIUrzBleHRuA2FlbQIxMAABHZpgUsY0y_qWRl08CGjl_m-l8G_lH8HkeKDR4MXE2CN37Jw_EK4ppfFWtA_aem_qpV3AsfghF6CA4WTD00rpQ

References:

1. Bednarski A, Dodson A, Ikram S, eds. (2021) *A History of World Egyptology*. Cambridge University Press. Retrieved from <https://www.cambridge.org/core/books/a-history-of-world-egyptology/16A887DB182571DD4804D08C9D160CBC> [in English].
2. Salima Ikram-Egyptologist Retrieved from <https://www.facebook.com/share/18GmuCoXig/> [in English].
3. Lovari L. Passione, duro lavoro e anche un po' di fortuna nella vita dell'egittologa Salima Ikram Retrieved from: https://www.anubi.org/passione-duro-lavoro-e-anche-un-po-di-fortuna-nella-vita-dell-egittologa-salima-ikram/?fbclid=IwY2xjawIUtblleHRuA2FlbQIxMQABHqKv34gABx_ytsHWYBhKUd9aeOvVNYjlr26ryBOGd78w6zXmHNKyHcNyJQ_aem_Y6OYftAHSs0v7aB8 [in English].
4. Salima Ikram Salima Ikram
5. Salima Ikram
6. Salima Ikram
4. Salima Ikram Retrieved from: <https://www.aucegypt.edu/fac/salimaikram> [in English].
5. Woodman, N., Ikram, S. & Rowland, J. (2022). Environmental implications of Ptolemaic Period rodents and shrews from the Sacred Falcon Necropolis at Quesna, Egypt (Mammalia: Muridae and Soricidae). *BMC Ecol Evo* 22, 148. <https://doi.org/10.1186/s12862-022-02101-x> [in English].
6. Ikram, S, Vymazalová, H, Hashesh, Z, Gabr, A, Quiles, A and Megahed, M (2023) Pushing boundaries: Old Kingdom mummification revised. *Journal of Archaeological Science Reports* 52, 104272. <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2023.104272> [in English].
7. Oras, E, Anderson, J, Tõrv M, Vahur S, Rammo R, Remmer S, et al. (2020) Multidisciplinary investigation of two Egyptian child mummies curated at the University of Tartu Art Museum, Estonia (Late/Graeco-Roman Periods). *PLoS ONE* 15(1): e0227446. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0227446> [in English].
- 8 Kemet Klub. Retrieved from: <https://kemetklub.co.uk/about-us/> [in English].
- 9 Salima Ikram Retrieved from https://www.salimaikram.com/?fbclid=IwY2xjawIWomlleHRuA2FlbQIxMAABHUXacDVHM-vh4NdAStSFj-WLBgX5cbExDZ9fYJ28qCo_MqIwI3EnrFc4mg_aem_U-8ZCGh3Kn3aZurMbhQ9qQ [in English].
10. Marranca R. The Larger-than-Life Story of the Egyptian Mummy: An Interview with Dr. Salima Ikram. : https://popular-archaeology.com/article/the-larger-than-life-story-of-the-egyptian-mummy-an-interview-with-dr-salima-ikram/?fbclid=IwY2xjawIUrzBleHRuA2FlbQIxMAABHZpgUsY0y_qWRl08CGjl_m-l8G_lH8HkeKDR4MXE2CN37Jw_EK4ppfFWtA_aem_qpV3AsfghF6CA4WTD00rpQ [in English].